

Summary

The article determines the main point of preparation of future teachers with specialization pertaining to the humanities for prevention and solution of conflict situations in professional activity as a pedagogical problem, the approaches of present-day scholars to realization of such a preparation during students' studying at institute of higher education are brought to light.

Ключові слова: конфлікт, конфліктологічна компетентність, конфліктологічна готовність, конфліктологічна культура майбутніх учителів.

Ключевые слова: конфликт, конфликтологическая компетентность, конфликтологическая готовность, конфликтологическая культура будущих учителей.

Key words: conflict, conflict competence, conflict readiness, conflict culture of future teachers.

Подано до редакції 11.10.2011.

УДК 371.315.6

©2012

Плохута Т.М.

ДІАГНОСТИЧНІ КРИТЕРІЇ ОБ'ЄКТИВНОГО ОЦІНЮВАННЯ ВИКОНАННЯ СТУДЕНТАМИ ЕВРИСТИЧНИХ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сьогодні у вищій школі згідно з Національною доктриною розвитку освіти (2002 р.) на перший план виходить створення умов для творчої самореалізації особистості, насамперед за допомогою активізації самостійної пізнавально-творчої (евристичної) діяльності студентів. Рівень навчальних здобутків тих, хто навчається, як основний результат їхньої самореалізації багато в чому залежить від об'єктивності, надійності і систематичності діагностики й оцінювання пізнавально-творчих зусиль студентів. Проте останні часто небезпідставно скаржаться, що викладачі оцінюють їхні творчі досягнення суб'єктивно на основі "нефіксованих" критеріїв, які є надто загальними і неконкретними. Та й викладачі утрудняються досягти необхідної якості оцінки з причин відсутності вичерпного й доступного діагностичного інструментарію та достатньої дидактично-методичної готовності. Як наслідок виникає протиріччя між готовністю студентів до виконання відкритих творчих (евристичних) завдань і недосконалістю процедури діагностики й оцінювання творчих освітніх продуктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Спеціалісти у галузі педагогічної діагностики (К.Інгенкамп, І.Лернер, П.Підкасистий, О.Божович, Г.Залеський та ін.) стверджують, що найбільш ефективним методом вимірювання навчальних досягнень студентів є тестування, яке дає можливість провести це вимірювання оперативно, об'єктивно, валідно та надійно. Зарубіжні і вітчизняні тестологи (В.Аванесов, А.Анастасі, Т.Балихіна, В.Беспалько, Ю.Найман, В.Хлебніков та ін.) у своїх працях доводять численні переваги тестування, проте більшість дослідників (В.Звонников, М.Челишкова, Н.Смилкіна, В.Кім та ін.) уникають обґрунтування використання відкритих тестових завдань у навчальному процесі. З іншого боку, саме такі завдання максимально ефективно сприяють розвитку й активізації самостійної пізнавально-творчої діяльності тих, хто навчається, що стоїть на сьогодні у центрі навчального процесу. Науковці-дидакти А.Алексюк, В.Андреєв, В.Лозова, І.Прокопенко, І.Харламов та інші віддають самостійним творчим роботам студентства пріоритет у порівнянні з іншими видами пізнавальної діяльності, розкривають нові риси й характеристики самостійної праці, які відповідають сьогоднішнім вимогам до компетентності випускників вищої школи. У своїх працях дослідники евристичної дидактики А.Хуторський, М.Лазарєв, А.Король та ін. підкреслюють величезну роль відкритих евристичних завдань для розвитку самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів.

Проте дослідження наукових праць виявило суттєву обмеженість існуючого інструментарію діагностики творчих освітніх продуктів і довело необхідність поєднання евристичних методів навчання й тестових методів діагностики, які б на основі провідних критеріїв сприяли якісному, об'єктивному й оперативному вимірюванню самостійних пізнавально-творчих досягнень студентів.

Формулювання цілей статті... У зв'язку з цим метою статті є визначення й обґрунтування діагностичних критеріїв для об'єктивного оцінювання евристичних тестових завдань. Для досягнення поставленої мети вважаємо за необхідне вирішити такі завдання:

- з'ясувати сутність поняття "критерії навчальних досягнень студентів";
- виділити основні дидактичні вимоги до визначення діагностичних критеріїв об'єктивного оцінювання евристичних тестових завдань.

Виклад основного матеріалу дослідження... Сучасна педагогічна діагностика потребує змін методів вимірювання результатів самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів, які б дозволили крім адекватного оцінювання навчальних зусиль студентів, суттєво стимулювати й активізувати їхню діяльність.

Аналіз понять і сутності евристичного навчання, з одного боку, та тестових технологій, з іншого, став основою для створення інтегрованого методу навчання і педагогічної діагностики, такого як евристичне тестове завдання. На нашу думку евристичне тестове завдання це:

- навчальне завдання відкритої форми, яке має на меті створення студентом особистісно значущого освітнього продукту з використанням евристичних видів діяльності (когнітивних, креативних, оргдіяльнісних);
- достатньо об'єктивний, валідний, надійний метод діагностики й оцінювання як зовнішніх (творчих продуктів), так і внутрішніх (методів і способів діяльності особистості) результатів самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів;
- діагностичний інструмент, який сприяє оперативній само- та взаємодіагностиці й експертній оцінці рівнів розвитку творчих досягнень студентів на критеріальній основі.

Дослідження довело, що найбільш доцільними й ефективними прикладами евристичних тестових завдань з урахуванням специфіки діяльності студентів та навчальних програм з гуманітарних дисциплін вищих навчальних закладів можуть бути: анотація або рецензія наукової статті; усна доповідь за фаховим спрямуванням; письмовий професійний проблемний твір, зокрема, педагогічний міні-твір і твір-роздум; невелика, але завершена, дослідницька робота за спеціальністю; схеми або таблиці, що узагальнюють теоретичний матеріал; науковий реферат тощо.

Наведені види евристичних тестових завдань суттєво відрізняються від традиційних завдань усної перевірки і традиційних тестових завдань. Вони мають наступні специфічні ознаки:

- 1) критеріальний підхід до діагностики й оцінювання як кінцевого творчого продукту, так і перебігу самостійної пізнавально-творчої діяльності;
- 2) відкрита форма й творчий характер завдання, що вимагає більш гнучких способів вимірювання й оцінки;
- 3) актуальність і значимість для студента пізнавально-творчого завдання;
- 4) наявність більшого (у порівнянні з закритими тестовими завданнями) навчального ефекту;
- 5) об'єктивність, валідність та надійність процедури діагностики й оцінювання творчого завдання;
- 6) оперативність процедури само- та взаємодіагностики творчого продукту;
- 7) можливість оперативної корекції досягнутих результатів з метою підвищення рівня творчих досягнень особистості та одержання вищої оцінки за творчий освітній продукт.

Дослідження діалектичних зв'язків діагностики з управлінням самостійною працею студентів дозволило дійти важливих положень про те, що евристичне тестове завдання як інструмент об'єктивного визначення навчальних досягнень студентів стає важливим чинником оптимізації самостійної праці, формування творчої особистості, якщо воно:

- базується на інтеграції особистісно-зорієнтованого, діяльнісного, системного підходів до освіти майбутнього фахівця і тому реалізується як цілісний вимірювальний, оцінювальний і прогностичний комплекс в активній діяльності викладача і студентів;
- враховує особливості пізнавально-творчої парадигми навчального процесу з пріоритетами евристичної діяльності студентів;
- на основі критеріального підходу до оцінки пізнавально-творчих досягнень поєднує діагностичні операції викладача і самодіагностику студентів з постійною тенденцією підвищення місця і ролі останньої;
- здійснюється за умови раціонального і виправданого скорочення обов'язкових для оцінювання освітніх продуктів (це визначається рішенням кафедри).

Найбільша складність при розробці вимірювального інструментарію для діагностики творчої праці студентів – це конструювання й аргументація провідних – достатніх і необхідних – критеріїв навчальних досягнень студентів пізнавально-творчого характеру. Наявні у дидактичній і педагогічній літературі критерії таких досягнень виявились і неповними, і неточними, і недостатньо випробуваними в експериментальній і практичній роботі вищих навчальних закладів.

Для того, щоб розробляти адекватні діагностичні критерії навчальних досягнень студентів, слід розуміти сутність поняття "критерії". У сучасній педагогіці критерії визначають як якості, властивості, ознаки об'єкта вивчення, які дають змогу говорити про його стан, рівень розвитку, функціонування. Таке розуміння майже збігається з визначенням, наведеним у словнику "Професійна освіта", де критерій (від грец. *kriterion*- засіб судження, мірило) дефіновано як ознаку, на основі якої дається оцінка якого-небудь явища, дії, ідеї; ознаку, взяту за основу класифікації [6, с. 163]

У дослідженні О.Демченко [3, с. 95-96] критерії в навчанні – це комплекс необхідних і достатніх вимірювальних якісних характеристик певного рівня навчальних досягнень студентів. Кількість критеріїв для кожного рівня досконалості (досягнень) має бути одночасно і необхідною, і достатньою, а зміст – адекватним складності певного рівня і мотивованим, зрозумілим студентам. Критерії, як правило, відображають дві сторони навчального процесу: з одного боку, це інструмент практичної діагностики для вимірювання якості конкретної

навчальної роботи (реферат, доповідь, прилад, лабораторний аналіз, професійно-спрямований проект, проблемно-професійне завдання), що допомагає віднести її до певного рівня навчальних досягнень, а, з іншого, засіб, який сприяє встановленню рівня пізнавально-творчого чи професійно-творчого розвитку студента.

У науковій педагогічній літературі критерії оцінювання результатів пізнавальної діяльності студентів визначають по-різному. Так, А.Бойко пропонує за об'єкт оцінювання брати структурні компоненти навчальної діяльності, а саме:

змістовий компонент; операційно-організаційний компонент; емоційно-мотиваційний компонент.

Критеріями оцінювання можуть бути також: характер засвоєння вже відомого знання, якість виявленого студентом знання, логіка мислення, аргументація, послідовність і самостійність викладу матеріалу, культура мовлення, ступінь оволодіння вже відомими способами діяльності, якість виконання роботи [1].

Розробка критеріїв діагностики й оцінювання результатів виконання евристичних тестових завдань - досить складний і тривалий процес, що вимагає творчих зусиль з боку самих укладачів таких тестів і дотримання ними певних дидактичних вимог. Діагностичні критерії навчальних досягнень студентів мають:

- розроблятися у відповідності із загальними вимогами до діагностичного інструментарію і мають бути: однозначними (розумітися й тлумачитися в рамках конкретного дослідження однозначно); адекватними та валідними (відповідати тому явищу (процесу), для характеристики якого вони призначені); обґрунтованими (давати можливість відокремлювати високий рівень навчальних досягнень від достатнього, середнього й початкового); прогностичними (мати здатність визначати напрям, зміст і якість творчої діяльності студентів у відповідності з обраним рівнем досягнень); надійними (розбіжності під час повторної оцінки (самооцінки, експертної оцінки) не повинні бути істотними) [2, с. 134];

- ретельно підбиратися для кожного виду евристичного тестового завдання окремо та носити комплексний (за кількісними й якісними показниками) характер, базуватися на ряді діагностичних та оціночних шкал;

- бути націленими на діагностику й оцінювання не лише кінцевого пізнавально-творчого продукту, але й якісних показників перебігу самої пізнавально-творчої діяльності;

- сприяти визначенню рівнів самостійних пізнавально-творчих досягнень студентів;

- бути засобом навчання, планування, прогнозування та корекції самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів;

- забезпечувати само-, взаємодіагностику й оцінювання, бути основою експертної оцінки;

- пред'являтися та роз'яснюватися студентам до початку виконання евристичного тестового завдання.

Під час виконання евристичного завдання, як зазначає професор М.Лазарєв, студенти одночасно створюють два важливі для себе освітні продукти – зовнішній і внутрішній. “Зовнішній продукт – це результат виконання евристичного завдання (твір, проект тощо). Внутрішній продукт – це більш інтегрований й зовні часто непомітний результат діяльності, але він є справді стратегічним ...”[5].

Таким чином, на нашу думку, діагностика має бути спрямована не лише на вимірювання зовнішнього творчого продукту, але й на перебіг і результат самої пізнавально-творчої діяльності особистості (зокрема, рівень його пізнавально-творчої активності і самостійності), носити комплексний характер і базуватися на ряді наступних шкал: 1) шкалі аналізу якості творчої роботи студентів; 2) шкалі рівнів (високий, достатній, середній, початковий) розвитку евристичних умінь (когнітивних, креативних, оргдіяльнісних) студентів; 3) шкалі аналізу рефлексивних самооцінок; 4) шкалі кількісної (бальної) оцінки творчого продукту у відповідності до європейської системи ECTS.

Критерії якості творчої роботи (зовнішнього продукту) мають включати в себе ступінь творчої роботи, оригінальність, новизну, рівень професіоналізму, корисність і значимість роботи для автора та інших людей, трюдомісткість роботи, якість оформлення тощо.

Дослідник А.Король для якісної та кількісної оцінки творчої діяльності тих, хто навчається, пропонує використовувати загальнопредметні та специфічні критерії. До перших він відносить: 1) креативність (кількість і якість творчих елементів в роботі, ступінь інтеграції предметних галузей, вміння задавати питання, доводити та заперечувати твердження та ін.); 2) когнітивність (глибина освітнього продукту, повнота та ємкість роботи, кількість та якість предметних знань, відповідність отриманого продукту темі дисципліни та ін.); 3) організаційна діяльність (уміння визначати мету, наближення створеного продукту до особистісної мети того, хто навчається, вміння рефлексувати, тобто усвідомлювати отримані результати діяльності та ін.) Специфічні критерії, на думку науковця, це критерії, які відповідають тематиці та проблематиці дисципліни [4, с.181].

Спираючись на теоретичні положення і пропозиції А.Хуторського [7], А.Короля [4], О.Демченко [3], ми пропонуємо вимірювати такі пізнавально-творчі уміння студентів:

- когнітивні: допитливість, проникливість, захопленість, кмітливість, аналітичність, синтетичність, уміння в пошуку й баченні проблем, схильність до експерименту та ін.;

- креативні: натхнення, уяву, інтуїцію, оригінальність (неординарність), винахідливість, почуття новизни, незалежність, схильність до ризику, прогностичність та ін.;

- оргдіяльнісні: здатність до цілепокладання, стійкість у досягненні мети й завдань, плановість, гнучкість і варіативність дій, комунікативність, значеннєве бачення, рефлексивність, самопоглядальність, самоаналіз, самооцінка й ін.

Слід зазначити, що діагностичні критерії оцінювання евристичних тестових завдань, крім своїх основних функцій, зазначених у самій назві (діагностична та оціночна), виконують і прогностичну, і організаційну, і корекційну, і, особливо, навчальну функцію.

Навчальна функція евристичних тестових завдань має сприяти формуванню умінь студентів знаходити, тлумачити, аналізувати, синтезувати, оцінювати, застосовувати на практиці інформацію. Саме ці уміння є базовими для евристичної діяльності тих, хто навчається у вищому навчальному закладі, й саме вони мають бути покладені в основу критеріальної діагностики самостійної пізнавально-творчої діяльності і бути метою навчання.

Діагностика й оцінювання самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів мають носити описовий характер, тобто спиратися на чіткі кількісні і якісні критерії, які: дають змогу найкращим чином передавати студентам інформацію про способи і результати їх роботи, досягнення і труднощі; дають змогу студентам перебрати на себе відповідальність за роботу та її результати й провести самодіагностику та самооцінку творчої роботи та її результатів, що сприяє кращому пізнанню себе, своїх можливостей. Тому найголовніше про що слід пам'ятати, це те, що студенти мають бути достатньо ознайомлені з критеріями діагностики й оцінювання до виконання того чи іншого евристичного завдання, а не після завершення творчої роботи.

Висновки... Сучасна діагностика й оцінювання самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів є складним процесом, який вимагає багато інтелектуальних та часових витрат як з боку студентів, яким доводиться виконувати відкриті завдання і створювати творчий продукт, так і з боку викладачів, які мають ретельно підбирати тестовий інструментарій і розробляти критерії валідного і надійного вимірювання творчих досягнень та давати їм об'єктивну оцінку.

Дослідження довело, що достатньо ефективним видом тестових завдань для діагностики самостійної пізнавально-творчої діяльності є евристичне тестове завдання, яке і в теоретичному, і в практичному аспектах може бути важливим методом не тільки вдосконалення контролюючої функції навчання, але й організації самого навчального процесу.

Основною характерною ознакою евристичного тестового завдання є його критеріально-діагностична основа. Ретельно розроблені критерії допомагають визначити наявність тих чи інших якостей студента і перебігу його діяльності, дають змогу не лише викладачеві проводити якісну й об'єктивну експертну діагностику та оцінювання творчих досягнень студентів, але й самим студентам проводити само- та взаємодіагностику й оцінювання, готуватися на основі цього до презентації та захисту результатів виконання евристичних тестових завдань.

Діагностика й оцінювання виконання певного евристичного тестового завдання вимагає розробки цілого комплексу критеріїв, який має базуватися на декількох шкалах всебічного вимірювання не лише кінцевого зовнішнього творчого продукту, але й якості перебігу самостійної пізнавально-творчої діяльності студента, як відображення його активності, самостійності, пізнавально-творчого рівня його готовності до виконання евристичних тестових завдань.

Перспективу дослідницьких пошуків вбачаємо у подальшому вдосконаленні евристичного тестового інструментарію для оперативного вимірювання й оцінювання результатів самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів – основи сучасної вищої освіти.

Література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. Підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів./ А.М.Алексюк – К. : Либідь, 1998. — 560 с.
2. Громова Н.В. Творча самореалізація старшокласників в евристичному навчанні предметів гуманітарного циклу : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / Н.В.Громова. – Суми, 2010. – 210 с.
3. Демченко О.М. Педагогічна діагностика як засіб оптимізації самостійної навчальної діяльності студентів медичних коледжів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / О.М. Демченко. – Суми, 2008. – 220 с.
4. Король А.Д. Диалог в образовании: эвристический аспект. Научное издание / А.Д.Король. - М. : ЦДО «Эйдос», Иваново : Издательский центр «Юнона», 2009.-260 с.
5. Лазарев М.О. Творча самореалізація майбутнього вчителя в евристично-модульному навчанні / М.О. Лазарев // Педагогічна творчість : методологія, теорія, технології: монографія – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. – С. 117-151.
6. Професійна освіта: словник : навч. посібник / уклад.: С.У. Гончаренко [та ін.]; за ред. Н.Г. Ничкало. – К. : Вища школа, 2000. – 380 с.
7. Хуторской А.В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения / А.В. Хуторской. – М. : Изд-во МГУ, 2003. – 416 с.

Анотація

У статті визначено й обґрунтовано діагностичні критерії для об'єктивного оцінювання самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів. Розкрито дидактичні вимоги до діагностичного інструментарію

оцінювання результатів виконання евристичних тестових завдань як основного компоненту самостійної діяльності студентів при вивченні гуманітарних дисциплін.

Аннотація

В статье определены обоснованы диагностические критерии для объективного оценивания самостоятельной познавательной-творческой деятельности студентов. Раскрыты дидактические требования к диагностическому инструментарию оценивания результатов выполнения эвристических тестовых заданий как основного компонента самостоятельной деятельности студентов при изучении гуманитарных дисциплин.

Summary

The article deals with diagnostic criteria for objective evaluation of individual cognitive and creative activity of students. Didactic requirements to diagnostic instruments of evaluation of the results of heuristic test tasks as the main component of individual cognitive and creative activity of students in the process of studying humanitarian disciplines are distinguished.

Ключові слова: діагностичні критерії, евристичні тестові завдання, самостійна пізнавально-творча діяльність студентів.

Ключевые слова: диагностические критерии, эвристические тестовые задания, самостоятельная познавательная-творческая деятельность студентов.

Key words: diagnostic criteria, heuristic test tasks, individual cognitive and creative activity of students.

Подано до редакції 05.10.2011.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, проф. Лазаревим М.О.

УДК 378.013+378.242 +370.72

©2012

Прохорова О.В.

СУТНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРАНТІВ ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Впровадження нових проектів у діяльності вищих навчальних закладів України зумовило модифікацію освіти. Діяльність фахівців галузі освіти набуває науково-дослідної спрямованості. У зв'язку з цим проблема підготовки студентів до науково-дослідної та педагогічної діяльності знаходиться в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Спеціалісти з методології визначають першорядність науково-дослідної діяльності та свідчать про потребу розвитку та обґрунтування системи навчання. Як зазначив у своїй праці дослідник С.В.Герасименко, науково-дослідна діяльність є одним з визначних факторів розвитку навчального закладу. Від неї залежить рівень викладання, творчий настрій колективу, зв'язок навчання з сучасною освітою, суспільне та економічне життя [1, с. 69]. Провідні спеціалісти з методології, такі як В.І.Загвязінський, А.В.Усова зазначають, що залучення студентів до НДД є невід'ємною частиною становлення особистісних якостей студента. Здійснення науково-дослідної діяльності підіймає студента на більш високий професійний рівень, сприяє зростанню рівня самостійності та оволодіння логікою проведення дослідного процесу, що дає можливість розкриття творчого потенціалу за межами навчального процесу [4, с. 54 ; 11, с. 50]. Внаслідок того, що написання рефератів, курсових, дипломних робіт, неможливо без проведення певних, бодай найпростіших досліджень слід зробити висновок, що науковою діяльністю займаються усі студенти ВНЗ. Отже, науково-дослідна діяльність студентів є однією із головних складових частин освітнього процесу.

У зв'язку з цим проблема підготовки студентів до науково-дослідної та педагогічної діяльності завжди знаходилися в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних науковців. Відтак, організація управління науковими дослідженнями було розглянуто у роботах К.А.Ланге, Є.Ф.Котенко, покращення якості та ефективності педагогічного дослідження: Ю.К.Бабанський, В.І.Журавльова, процес формування науково-дослідних вмінь вивчався у працях О.А.Абдулліної, С.І.Архангельського, О.І.Митрош, проблема активізації науково-дослідної діяльності студентів – Д.В.Вилькеев, М.А.Данілов, І.Я.Лернер, багаторівнева модель організації науково-дослідної роботи студентів, як засіб покращення якості освіти у вузі – І.Ю.Данілова.

Формулювання цілей статті... Метою статті, є визначення сутності підготовки студентів освітньо-кваліфікаційного рівня – магістр (у подальшому-магістрантів). Визначення поняття науково-дослідної діяльності взагалі, та змісту освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр".

Виклад основного матеріалу дослідження... Відповідно до ст. 30 Закону України "Про освіту" і положення "Про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998р. № 65, структура вищої освіти в Україні поряд з підготовкою дипломованих спеціалістів стала здійснюватися підготовка бакалаврів і магістрів. Нова структура вищої освіти має на меті